ממאי דבחד בי דינא איתקון דלמא בתרי בי דינא איתקון לא סלקא דעתך דקתני רישא זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה הבנים יירשו והבנות יזונו מה הבנים אינן יורשין אלא לאחר מיתת אביהם אף בנות לא יזונו אלא לאחר מיתת אביהן אי אמרת בשלמא בחד בי דינא איתקון היינו דילפינן תקנה מתקנה אלא אי אמרת בתרי בי דינא איתקון היכי ילפינן תקנה מתקנה ממאי דלמא לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון ובי דינא בתרא תקון כבי דינא קמא כי היכי דלא תקשה תקנתא אתקנתא: אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס בנו הקטן מאי איתמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל אפילו בנו קטן המוטל בעריסה פשיטא בנו ואחר אחר במתנה ובנו אפוטרופוס (אשתו ואחר לאחר במתנה ואשתו אפוטרופוס) אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה איבעיא להו בת אצל הבנים ואשה אצל האחים ואשה אצל בני הבעל מהו אמר רבינא משמיה דרבא בכולהו לא (א) קנה לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה רב עוירא משמיה דרבא אמר בכולהו קני לבר מהאשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל

בעי

ממאי דבחד בי דינא איתקון. דליהוו כתוך כדי דבור דלמא בתרי בי דינא איתקון ולא קמי האי אהאי כלל ולא מהני לשון מתנה דזה אזה: **לא ס"ד.** דבתרי בי דינא איתקון: **אף הבנות אינן נזונות אלא לאחר מיתת אביהם.** וכחייו אין כופין אותו לזון את בניו כדאמרי' בכתובות [דף מט:] אלא כפינן ליה אסיתא כליבורא וליקו ולימא עורבא בעי בני וההוא גברא לא בעי בני: **דילפי' תקנה מתקנה.** דכיון דבחד בי דינא תקון להו ולא מפורש בתקנות חילוק בין זו לזו מסתמא בחד ענין תקנינהו אבל אי בתרי בי דינא איתקון דלמא חד בי דינא קמי אמחיים וחד אלאחר מיתה והיכי יליף האי מהאי: **לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון.** ואין כאן תוך כדי דבור ומשו"ה אצטריך למימר לר' יסבון תנן ומיהו תקנתא מתקנתא ילפינן דבי דינא בתרא מעין בי דינא קמא תקינו דלא תקשי תקנתא אתקנתא דלא לימרו מ"ש תקנה זו דכתובת בנין דיכרין דלאחר מיתה דכתב בה ירתון ומ"ש זו דאיתקנא מחיים ומיהו בעיא דהכא ד) איפשיטא ממילתיה דר' נתן כדפרישית ואע"ג דרבי כר' יוחנן בן ברוקה ס"ל כדאמרינן לעיל [קל:] א"ר זריקא אמר ר' חנינא א"ר ינאי אמר רבי הלכה כר' יוחנן אפ"ה קאמר יסבון לאוקומי מתניתין דברי הכל: **הכותב כל נכסיו לאשתו.** בלשון מתנה: **לא עשאה אלא אפוטרופא.** דאומד הדעת הוא דאין אדם מניח את בניו ונותן את הכל לאשתו ולא נתכוין אלא לעשותה אפוטרופא כדי שיחלקו לה בניו כבוד משום דלוקי אבוהון נכסי ברשותה לפרנסה מהם כפי אומד דעתה ויהיו כפופים לה. ולקמן מני לה מהני תלת מילי דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא דדברי נבואה הם כפ' מי שמת [קמח.] לפי שאנו מניחין מה שכתוב בשטר בהדיא שנתן לה הכל וילך אחר אומד דעתנו. ובשכיב מרע איירי ורבא בעי לקמן [קלב.] בבריא היאך ומשו"ה נקט לה הכא וכן הא דתנן התם דלקמן נמי משום דרבא בעי עלייהו נמי בבריא היאך [שם:]. ודוקא כל נכסיו דליכא שיור לא במקרקעי ולא במטלטלי אבל אי איכא שיור קנתה ומיהו הכותב נכסיו לאחר שאין בו אומד הדעת שאינו חש כל כך לכבודו אמרי' לקמן דאם כתב לו כל נכסיו אם מת קנה הכל דכיון דלא שייר מידי לוקח שכיב מרע היא זו שהיה ירא למות והוו דבריו ככתובין וכמסורין: ה"ג לה לכולה **פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס בנו הקטן מאי א"ר חנילאי בר אידי אמר שמואל אפילו קטן המוטל בעריסה פשיטא בנו ואחר אחר משום מתנה ובנו משום אפוטרופא אשתו ארוסה ואשתו גרושה משום מתנה איבעיא להו בת אצל הבנים ואשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל מהו אמר רבינא משמיה דרבא בכולהו לא קנו לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה ורב עוירא משמיה דרבא אמר בכולהו קנו לבר מאשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל בעי רבא בבריא היאך וכו'.** והכי פירושו פשיטא בנו גדול שכתב לו כל נכסיו לא עשאו אלא אפוטרופא דרוצה הוא שיחלקו לו אחיו כבוד שהרי חייבין בכבודו כדאמרינן (כתובות קג.) ואת [שמות כ] לרבות אחיך הגדול ואומד הדעת הוא שלכבודו נתכוין. בנו (ב)קטן מי אמר כיון דקטן הוא אינו חש לכבודו ולמתנה איכוין או דלמא אף בנו קטן רוצה לכבודו: **אפילו קטן המוטל בעריסה.** רוצה הוא בכבודו ולא עשאו אלא אפוטרופא: **פשיטא בנו ואחר כו'.** כלומר פשיטא לי שהכותב כל נכסיו לבנו שקרוב לו יותר מכל קרוביו ורוצה בכבודו יותר או הכותב כל נכסיו לאחר דלא חייש לכבודו כלל בהני שנים פשיטא לי דאחר במקום בנים משום מתנה דלכבודו לא חייש אלא להקנותו לתת לו במתנה דאם לעשותו אפוטרופא נתכוין בשביל שאין בניו יודעין בטיב משא ומתן היה לו לומר בפירוש אני עושה אותו אפוטרופא ולא היה לו לכתוב לשון מתנה. ובנו במקום הבנים משום אפוטרופא. ולא גרסי' אשתו ובנו אשתו משום מתנה ובנו משום אפוטרופא דהא שמואל אמר דהכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא ובאשה במקום בנים הוא דמיירי והא דלא קאמר נמי אשתו פשיטא משום אפוטרופא היינו משום דקאמר לה שמואל בהדיא אבל בנו ואחר וכל הני דלא איירי בהו שמואל בהדיא הדר נקיט לפרושינהו כן נראה בעיני. וי"מ בנו ואחר שנתן להם ביחד לשניהן כל נכסיו ואין נראה בעיני דא"כ אמאי בנו משום אפוטרופא והלא הוא נותן מחצה לזה ומחצה לזה והאי אחר היאך יזכה בכל הנכסים ובנו אמאי יהיה אפוטרופא והלא לא כתב לו כל נכסיו ואם יש לפרשה במתנה לשניהן ביחד הכי מפרשינן אחר משום מתנה וזכה בחלי הנכסים שכתב לו ובנו משום אפוטרופא לאחיו בההוא חלי נכסים שכתב לו דכיון דליכא שיור לבנים שהרי לאחר נתן חלי הנכסים ולא נשאר לפניו כי אם החלי שכתב לבנו הרי הוא כמו שכתב לו כל נכסים שיש לו דמי ולא עשאו אלא אפוטרופא ומיהו לא נהירא לי כלל דלא דמי לסיפא דקאמרי' אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה דההיא ודאי או או קתני וה"ה להך רישא: **בנו ואשתו לא גרסי'.** ומיהו הדין כך נראה בעיני כתב לאשתו במקום בנו כההיא קאמר שמואל בהדיא לא עשאה אלא אפוטרופא. כתב לבנו במקום אשתו מזינן אם יש לזה הבן אחין לא עשאו אלא אפוטרופא כדי שיכבדוהו אחין כדאמרי' לעיל אפילו קטן המוטל בעריסה ואפילו במקום אשתו דהיינו אמם קאמרינן ואם אין לו אחין ודאי משום מתנה כתב לו דליכא למימר משום אפוטרופסות דאינו רוצה שתכבד האם את הבן דאדרבה הוא רוצה שהבן יכבדנה כדאמרי' הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא: **אשתו ארוסה או אשתו גרושה.** מודה שמואל דבמתנה יהיב לה דכיון דלא גיים בהו לא חשש בכבודן אלא מתנה הוא רוצה ליתן להן: (ג) ה)(הג"ה. בנו ואחר כגון בנו ובן בנו שמת שהוא ראוי ליורשו כמו בנו והוא אחר אצל בנו או כגון שקיבל עליו לזון את בן אשתו אם כתב נכסיו לבנו פשיטא דלא עשאו אלא אפוטרופא דרוצה שיכבדו אותו בן בנו או בן אשתו אבל אם כתב לבן בנו או לבן אשתו וכל שכן לאחר בעלמא אמרי' דלא חש לכבודו ונתכוין למתנה. אשתו ואחר שהן בביתו אם כתב לאשתו משום אפוטרופא דרוצה הוא שיכבדוה אחרים אבל אם כתב לאחר ודאי למתנה נתכוין דאינו חש שתכבדנו אשתו. נ"ל בנו ואשתו אשתו משום אפוטרופוס ובנו משום מתנה דאדם רוצה שיכבדו בניו את אשתו אפילו אינה אמם שהן חייבין בכבודה דדרשינן (שם) את אביך [שמות כ] לרבות אשת אביך וכ"ש זו שהיא אמם אבל אשתו אינו רוצה שתתבזה לכבד את בניו: **אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה.** דאינו חושש לכבודן זו מפני שגירשה וזו מפני שלא הכניסה עדיין. ע"כ): **בת אצל הבנים.** כיון דלאו רואין לחוששין לענין נכסים מועטין דאמרי' [לקמן קלט:] הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים אלמא דחיישינן ליקרא דבנות מיקרא דבנים ואיכא למימר דעשאה אפוטרופא או דלמא הני מילי לענין חזרת פתחים אבל כי האי גוונא שיכבדוה בניו לא חש לכבודה: **ואשה אצל האחין.** שאין לו בנים ואב אלא אחין וכיון דאחיו אינן חייבין בכבוד אשתו כלל אינו חושש שיכבדוה ומתנה הוא דיהב לה או דלמא כיון דאשתו כגופו דמיא רוצה שיכבדוה ואפוטרופא שויה: **ואשה אצל בני הבעל.** דלא הוו ליה בנים ממנה דנימא אפוטרופא שויה כדי שיכבדוה בניה שחייבין בכבודה אבל יש לו בנים מאשה אחרת ואינן חייבין בכבודה כל כך אלא °מיתורא דקרא את אביך לרבות אשת האב וכל מי שאינן חייבין בכבודו אינו מקפיד אם אין מכבדין אותו וגם היא לא תקפיד אם לא יכבדוה אלו והלכך גם הבעל אינו חושש ולמתנה איכוין: **אמר רבינא משמיה דרבא כולהו.** הנך חמש נשים לא קנו לבד מאשתו ארוסה ואשתו גרושה: **ורב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו.** הנך חמש נשים קנו לבד מאשה אצל אחין ואשה אצל בני הבעל. ובסברות בעלמא פליגי ובת אצל הבנים לבדה איכא בינייהו לרבינא לא קניא לרב עוירא קניא:

דלמא בתרי בי דינא איתקון. פירוש דספיקא הוי אי אמר בבריא אי לא ולר"י נראה דבבריא נמי אמר מדאמר רבי נתן שניתם משנתכם כר' יוחנן בן ברוקה: למעלה

עין משפט נר מצוה

קן א מיי' פי"ג מהלכות אישות הלכה יד [והל"ג ופי"ט שם הל"י] סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' עא סעיף א [וסי' קיב ס"א]:

קא ב מיי' פי"ז מהל' זכיה ומתנה הל' ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רמו סעיף יב וטוש"ע אה"ע סי' קו סעיף א:

קב ג ד מיי' שם הל"ב וסמג שם טוש"ע חו"מ שם סעיף ד וטוש"ע אה"ע שם סעיף ז:

קג ה מיי' שם הל"ו וסמג שם טוש"ע חו"מ שם סעיף ט:

קד ו מיי' שם הלכה ו סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף ח:

קה ז מיי' שם הל"ה וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו סעיף ב:

קו ח מיי' שם הלכה ג ועי' במ"מ ובכ"מ ולח"מ וסמג שם טור שו"ע חו"מ סי' רמו ס"ו:

קז ט מיי' שם הלכה ד ועי' בהג"ל וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' קו ס"א:

◆

מוסף רש"י

זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה. ביום שמינוהו נשיא (כתובות מט.). בכרם ביבנה. על שם שהיו יושבין שורות שורות ככרם (שם). הבנים יירשו והבנות יזונו. שתי תקנות תקנו ב"ד בתנאי כתובה, הבנים יירשו כתובת בנין דכרין, דתנן במתניתין בנין דכרין דיהוויין ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתך יתר על חולקהון דעם אחוהון, והיינו הבנים יירשו כתובת בנין דכרין, והבנות יזונו, בנן נוקבן די יהוויין ליכי מינאי אינון יהוויין יתבן בביתי ומתזנן מנכסי עד דתינסבן לגוברין (שם). מה בנים אינן יורשין. כתובת אמן, אלא לאחר מיתת אביהם. דהא אינון ירתון תנן (שם). לא עשאה אלא אפוטרופא. להכניס ולהוציא ואע"פ שכתבו לה בלשון מתנה לא קנתהו, ואין טעם בדבר אלא כך תקנו והפקר ב"ד הפקר (גיטין לו:) או: דלא קסדי דלא עקר נחלת הבנים ולא נתכוין אלא שיכבדוה הבנים מתוך שאוכלין על ידה (לקמן קמד.).

◆

רבינו גרשום

ממאי דבחד בי דינא בחד זימנא איתקון. הני תרתי תקנתי בנין דכרין ובנן נוקבן דמצית למימר להאי במתנה ולזה בירושה ובעית לאוקמי משנה זו אפי' כרבנן. דלמא בתרי בי דינא איתקון ולא בחד זימנא ומאן דתקין כתובת בנין דיכרין דירתון סבר משום דמצי לאורותי לכל מאן דבעי ולעולם הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. והיכי ילפי' תקנתא מתקנתא דהאי איתקנא בהאי בי דינא ואידך בהאי בי דינא דלמא לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון ובי דינא בתרא איתקון בנן נוקבן כעין דתקון בי דינא קמא לבנין דכרין. ולהכי ילפינן תקנתא מתקנתא ולהכי אצטריך לאוקמי בתרי בי דינא כי היכי דלא קשיא תקנתא לתקנתא. דאי אמרת בחד בי דינא איתקון הוי קושיא מאי שנא זו בירושה וזו במתנה. אבל כי מוקמינן בתרי בי דינא לא הויא קושיא דהני סברי הכי והני סברי הכי. ולעולם ר' יוחנן בן ברוקה היא ולא רבנן: הכותב כל נכסיו לאשתו. בלשון מתנה ודאי לאו משום דיהיבנא ניהלה אלא כדי לעשותה אפוטרופא מחמת קרובות וחביבות שהיה מחבבה עשה לה כן כדי שיחלקו לה כבוד היורשין ולא קנתה כי אם שיעור כתובתה וכי האי גוונא אם כתב לבנו הגדול פשיטא דלא עשאו אלא אפוטרופא שינהגו בו אחים כבוד. ולא קנה אלא כאחד מן היורשין: בנו קטן מאי. אם כתב לו כל נכסיו דליכא למימר לשום אפוטרופא דלאו בר הכי שינהגו לו כבוד מאי מי אמרינן דקנה או לא: פשיטא אם כתב כל נכסיו לבנו ולאחר ודאי בנו דקרוב דעתו אצלו עשאו אפוטרופא לאחר לשום מתנה והכי נמי מפרשי' גבי אשתו ואחר: אשתו ובניו משום דאינו קרוב דעתו אצלו יותר (א) מאותו: אשתו ארוסה ואשתו גרושה אשתו ארוסה לא קרובה דעתו גבה כולי האי דאכתי אין לבו גס בה. ואשתו גרושה כבר נתרחקה אם כתב לה כל נכסיו ודאי משום מתנה הוא וקני': אבעיא להו אי כתב כל נכסיו לבתו במקום שהיו לו בנים מהו. מי אמרינן משום חביבותא הוא דכתב לה כדי שיחלקו לה בנים כבוד ועשאה אפוטרופא ולא קנתה או דלמא משום מתנה מעליא הוא דיהבה ניהלה וקנתה והכי נמי אשה אצל האחין אם כתב לה כל נכסיו מהו. מי אמרינן אפוטרופא עשאה כדי שיחלקו לה האחים כבוד או דלמא הואיל דאין חייבין בכבודה משום מתנה יהיב לה: ואשה אצל בני הבעל

מסורת הש"ס

א) כתובות מט., ב) לקמן קמד. קנ: גיטין יד., ג) רש"ל מ"ז לפי רשב"ם, ד) [דרבא רש"ם], ה) או פירוש אחר. רש"ל.

◆

גליון הש"ס

רשב"ם ד"ה ואשה אצל בני כו' מיתורא דקרא את אביך. עי' כתובות דף קג ע"א ול"ע:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בכולהו לא קנו לבר:
(ב) רשב"ם ד"ה ה"ג לה וכו' בנו הקטן מאי מי אמר:
(ג) ד"ה הג"ה פרישה אחרת מצאתי ויושר בעיני בנו ואחר כגון וכו' שתכבדנו אשתו ה"ג בנו ואשתו:

◆

פי' רשב"ם העקרי

ירושה בבריא והא [נ"ל דהא] אפי' שכ"מ כה"ג לא קני שהרי עדיין לא באו לעולם אלא הכי קאמר לי' ר' נתן לר' טהי דתנן הדין לא קנו הני בנים כתובת בנין דיכרין שהרי עדיין לא באו הבנים לעולם ועוד דבריא הוא ולא מהני לשון ירושה בבריא אפי' לריב"ב אלא בכח ב"ד הוא דקא קנו מיהו לא היה להם לדון דין לתקן תנאי שלהם לפי דברי ריב"ב ולהזכיר לשון ירתון בתנאי שלהם דדמי [אולי נ"ל דאי משום דלא] טרפא ממשעבדי יתקנו נמי בתנאי ב"ד דלא תטרוף [אולי נ"ל דתטרוף או דפי' דיאמרו יסבון ויאמרו בפירוש דלא תטרוף] ממשעבדי: א"נ. אביי לעולם פשטינן מינה דאמר נמי ריב"ב בבריא כדאמרן מעיקרא והקשיא לך הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו' ומתוך קושיא זו באת לומר תנאי ב"ד שאני ומתוך כך דחית דלא תפשוט מהכא הקושיא אינה קושיא והתירוץ אינו דלא שאני הכא משאר תנאין דעלמא דמשום דקא מפיק בלשון ירתון קא מקני להו אע"פ שלא באו לעולם דהא עכשיו לא מקני להו מידי אלא הכי קאמר בנים אשר יולדו לי הם יירשו נכסי לכשאמות וכשימות הבך יפקו בעולם דהיה שעתא הוא דאתי וליכא הכא שום שינוי ותידוש יותר משאר תנאים דנצטרך למימר תנאי ב"ד שאני אלא בבריא והאי דקתני מפני שהוא תנאי ב"ד לאו משום דתנאי ב"ד שאני אלא ה"ק אע"פ שלא כתב האי תנאי כמי שכתב דמי מפני שכן הוא תנאי ב"ד שצריך לכתוב ואם לא כתב לא הפסידה בכך ולעולם התנאי עשוי כהלכתו דקני לשון ירתון בבריא ולעולם בין בבריא בין בשכיב מרע מהני לשון ירושה: **הדר אמר אביי לאו מילתא היא דאמרי.** דודאי ליכא למפשט מהכא מידי דהאי דקתני ירתון בבריא לשון מתנה איכא בהדיא כדמפרש ואזיל דתנן כו' והלכך קני לדברי הכל כדקתני מתני' [לעיל קמו:] כתב בין בתחלה בין בסוף מתנה דבריו קיימין אבל ירתון גרידא בבריא לא קני לא לרבנן ולא לריב"ב: **דתנן לא כתב לה כו'.** סיפא דהך משנה דלעיל היא. וקמ"ל דבפעם אחת נתקנו בב"ד תנאין הללו ירושת כתובת בנין דיכרין ומתנות מזון הבנות דהוי לשון ירושה לזה ולשון מתנה לזה ומוקמינן לעיל [קמו:] דאפילו בשתי שדות ושני בני אדם כתוך כדי דבור קני: **ותיתזנן מנכסי.** לאחר מיתתי. ולשון מתנה הוא זה שהרי אינן ראויות ליורשו אלא הבנים והבנות יזונו כדתנן לקמן במי שמת [קלט:] אבל מחיים אינו חייב לזון את בניו ואין כופין אותו אלא הכי אמרינן ליה יארוד [נ"ל ירוד] ילדה אבני ממא סדייה בכתובות [מט:]: [נ"ל **לזה בירושה**]. כתובת בנין דיכרין כדקתני ירתון: **ולזה במתנה.** לבנות: **אפי' רבנן מודו.** כדקתני מתני' כתב בין בתחלה בין בסוף בין באמצע וכו' ואוקמה רב בשתי [קמט.] אפי' בשתי שדות ושני בני אדם ואוקמן טומיה לעיל [שם:] והלכך הך משנה דכתובת בנין דיכרין דבריא הוא ולעולם לא פשטינן מינה אי אמר ריב"ב בבריא או לא. ור' נתן דקאמר [ע"ל] שניתם משנתכם כריב"ב איכא למימר דאליבא דירתון קא קפיד דכיון דבעי"ב מתנה היא דהא איכא בהדיה לשון מתנה למה לי למיתני ירתון דדמיא מילתא דאליבא דריב"ב אתיא ומיהו לעולם אפי' ר' נתן מודה דלדברי הכל היא דהאי ירתון לשון מתנה איכא בהדיה ומכל מקום אהני לשון ירתון למה דברים שלא יטלו כי אם לאחר מיתת האב ולא לטרפי ממשעבדי כדין ירושה: **ממאי דבחד בי דינא.** הנך תרי תנאי ב"ד כתובת בנין דיכרין ומזון הבנות דנימא דמהניא מתנה דהאי לגבי האי דלמא בתרי בי דינא איתקון ומעיקרא איתקון כתובת בנין דיכרין בי דינא דמיתניא בריטא במתני' לכתובות ואע"ג דלא הוה כהנהו כתובות של אותו ב"ד הראשון אלא לשון ירושה אפ"ה הוו קנו וס"מ דר' יוחנן אפי' בבריא דבר וכדתרצת לעיל משום דקא מפיק לה בלשון ירתון: **בכרם.** כנהמ"ד היו יושבין שורות כגפנים בכרם: **בנים יירשו והבנות יזונו.** כלומר הני שתי תקנות התקינו חכמים הראשונים שהבנים יירשו [כתובת

א) נראה דל"ל אשתו ובנו אשתו משום מתנה ובנו משום אפוטרופא משום דלאו קרוב דעתו אצלה יותר ממנו וכו'.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com